

"MITOLOJİ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR"

Metin ÖZARSLAN*

"Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller, Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu, Erzurum 1992, 11-75 s."

Prof. Dr. Seyidoğlu'nun Mircae Eliade'nin eserinden (1) hareketle hazırladığı bu eser mit bilimi anlamına gelen mitoloji konusunun daha iyi anlaşılabilmesine yardımcı olmak için kaleme alınmış. Kitap, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi yayınları arasında çıkmış.

Eser, usûl ve kaynaklar hakkında bilgilerin verildiği önsöz, mitler hakkında tafsilatlı bilgi ve tarif ihtiva eden girişten sonra iki bölüm olarak düzenlenmiştir.

Birinci bölümde "Mit Üzerinde Açıklamalar" başlığı altında mitin kelime anlamı verilerek kavram olarak açıklanmış ve mit kelimesinin "fiction-hayal, tasavvur, illusion-gerçeğin bozulması" anlamına geldiği; etnologlar, sosyologlar, tarihçiler ve din adamlarına göre ise "kutsal gelenekler, ilkel inanışlar, örnek modeller anlamını taşıdığı" ifade edilmiştir. (s.4)

Akdeniz ve Asya dinlerine mensup bütün milletlere ait mitolojilerin varlığından hareketle mitlerin din adamları, şâirler, tarihçiler, misyonerler ve etnoğrafraflar tarafından yazıya geçirilerek edebi metinler hâline getirildiklerine temas edilmiştir. Burada ilkel topluluklarda mitlerin insan davranışlarına hâlâ yön verdiği gerçeğine de işaret edilmiştir.

Yazar, mitin tarifine ait görüşlerini mitin taşıdığı özelliklere dayandırarak kesin ve kalıpcı bir tarif vermek yerine daha geniş ve miti anlamaya yönelik bir tavsifi tarif vermiştir: "Mitin herkes ta-

rafından kabul edilebilecek bir tarifini yapmak çok zordur. Mit kutsal bir hikâyeyi ihtiva eder. İkel zamanlarda meydana gelmiş bir olayı anlatır. Mitte her zaman bir yaratma sözkonusudur. Bazı şeylerin nasıl meydana geldiğini ve oluştuğunu ele alır. Gerçekten olan şeyleri anlatır. Mitlerdeki karakterler olağanüstü varlıklardır. Onların ne yaptıkları çok eski zamanlarda "Başlangıç" zamanında biliniyordu. Mitler bu kahramanların yaratıcılıklarını gösterir. Onların kutsal ve olağanüstü oluşumlarını açıklar. Kısaca mitler, çeşitli kutsal, olağanüstü değerleri açıklarlar. Bütün bunlar dünyayı kuran ve bugüne kadar getiren gerçek değerlerdir." (s. 4-5)

Eserin kaleme alınış gayesine de uygun düşen bu tavsifi tarifte yukarıda sayılan özellikler örneklerle açıklanmış ve mitlerin "kutsal ve gerçek hikâyeler" olduğu; "çünkü her zaman gerçeği ele aldığı" ve "dünyanın yaratılışını anlattığı için Kozmogonik Mit'in de gerçek olduğu" ifade edilerek, "ölümün menşei ile ilgili olan mitlerin doğruluğu" insanın ölümlü oluşu ile isbat yoluna gidilmiştir.

Yine bu bölümde mitlerin olağanüstü varlıkların hikâyelerini anlatması ve onların kutsal güçlerini açıklaması dolayısıyla insanlara model teşkil etmesi fikri Antropolog C. Strehlow'un Avusturyalı Arunda kabilesinde edindiği izlenimlerle teyid edilmiştir. Mitlerin fabl ve masallardan farklı olduğu, fabl ve masalların "yanlış hikâyeler" olarak adlandırılmasıyla ortaya konmuştur. Mitlerin olağan üstlük vasıflarından dolayı onlara saygı gösterilmesi bilhassa R. Piddigton'un Kadajan'lardan bahsederken "kutsal mitlerle kadınların prensip olarak ilgilenmediği ve bilhassa giriş merasimleri-

* H. Ü. Türk Halkbilimi Doktora Öğrencisi

ne alınmadıkları”nı ifade etmiş olması hayli ilgi çekicidir.

Bunun yamsıra Türk-Moğol ve Tibetlilerin arasında **Gezar** denilen epik türkülerin sadece geceleyin anlatılır olmaları, topluluğun anlatma sırasında cezbe halinde bulunmaları hakkında verilen malumatlar dier ilgi çekici hususlar olarak zikredilebilir. Ayrıca mitler (gerçek hikâyeler) ve sahte hikâyeler mukayese edilerek aradaki farklılıklar ortaya konmuştur: “Gerçek olmayan hikâyeler her zaman her yerde anlatılırlar. Mitler ise, sadece kutsal sayılan zamanlarda (genellikle sonbaharda ve kış gecelerinde) söylenir. Bu gelenek ilkel kültür seviyesini tamamlamış olanlar arasında hâlâ yaşamaktadır”. (s.6)

Yaradılış ve ölüm menşeyini anlatan ve sadece insanı değil, insanın da içinde bulunduğu dünyayı ve hayvanlar, bitkiler, diğer canlılar gibi unsurları ve bunların nasıl yaşadıklarını, hangi şartlarda oluştuklarını bugüne nasıl geldiklerini anlatan mitler uygun örneklerle desteklenerek açıklanmıştır. Avusturalya yerlilerinin müridliğe giriş merasimlerinden, Cunda Kızıldenizlilerine; Timorlardan, Finlandiyahlara kadar çeşitli toplumlarda mit karşısında ilkel ve modern insanın düşünüşteki farklılıkları çarpıcı bir şekilde tespit edilmiştir.

Mit’in bazı özelliklerini kaybetmesiyse, masala, efsaneye dönüşmesi ve bazı durumlarda mitlerin iç içe geçmesi hususlarının açıklandığı bu bölümde mitlerin ilkel toplumdaki tanınma özellikleri şu şekilde açıklanmıştır:

- 1- Mit olağanüstü varlıkların tarih içindeki davranışlarıdır.
- 2- Bu tarihi gerçektir.
- 3- Her zaman bir yaratma mevcuttur.
- 4- Milletler mitin menşeyini bilmektendirler.
- 5- Her ne olursa olsun miti yaşayan ve yaşatan kimse kutsal sayılmaktadır.

Bu bölüm “Menşeyi Mitleri ve Kozmogonik Mitler” başlığı altında bu mitlerin açıklaması ve örnekleme ile “Mitler ve

Hekimlik” alt başlığında mitlerin tedavi de üstlendikleri rolü ortaya koyan açıklamalarla sona ermektedir.

İkinci bölümde ise “Mitolojilerden Örnekler ve Verilen Örneklerin Tahlilleri” yer almaktadır. Bu bölümde muhtelif milletlere ait mitolojilerden örnekler verilerek bu örnekler tahlile tabi tutulmuştur. Bu mitler, **Türk Mitolojisi** ile ilgili olarak:

- 1- Altay Yaradılış Mit'i ve Tahlili (s.20-26)
- 2- Kaf Dağı ve Tahlili (s.26-28)
- 3- Altaylılarda Bazı Kutsal Taşlar ve Tahlili (s.28-29)
- 4- Lebed Tatarlarına Göre Dünyanın Yaradılışı ve Tahlili (s.29-30)
- 5- Lebed Tatarlarına Göre Bazı Olağanüstü Varlıklar ve Tahlili (s.30-31)
- 6- Karaorman Tatarlarında Ateşin Bulunması ve Tahlili (s.31-32)
- 7- Karaorman Tatarlarına Göre İnsan ve Köpek ve Tahlili (s.32-33)
- 8- Çalışman Boyundaki Şamanlar Tarafından Erlik İçin Okunan Bazı Mısralar ve Tahlili (s.33-34)

Yabancı mitolojilerle ilgili olarak:

- 1- Greko Romen Miti Cupid ile Psyhe ve Tahlili (s.34-45)
- 2- Mısır Mitolojisi Osiris ve İsis ve Tahlili (s.46-50), Re'nin Aşağı İnip Tekrar Yükselmesi ve Tahlili (s.50-57)
- 3- İran Mitolojisi (Cemşid (ile Feridun) ve Tahlili (s.58-66)
- 4- Çin Mitolojisi Başlangıç ve Tahlili (67-70), Dokumacı Kız ve Çoban (s.71-72)

Sonuç bölümünde mit üzerine yapılan açıklamalardan sonra varılan sonuçlar, maddeler halinde sıralanmıştır. Bunlar özetle:

1- Mitlerin ait olduğu toplumun düşüncelerini belirttiği ve o toplumun tarih ve edebiyatı hakkında bilgi verdiği,

2- Sözlü gelenekten yazıya aktarılması sırasında mit'i yazıya geçiren şahsiyetin, mitin metin olarak teşekkülünde rol oynaması ve mit'e ilaveler yapması dola-